

**Vakıf Faaliyetlerinde Yapay Zekâ Kullanımı: Hukuki Düzenleme ve Uygulama
Örnekleri* ****

*Use of Artificial Intelligence in Foundation Activities: Legal Regulations and Application
Examples*

Burcu ŞENLİKOĞLU***

Öz

Vakıflar, gerçek veya tüzel kişi vasıtasıyla mevcudiyetini ortaya koyan iyilik yapma duygusunu ve dayanışmayı, hukuk düzlemine taşımış olan ve sürekli olması sebebiyle insan ömrünün ötesinde devam edebilen, ulusların manevi gücünün ve değerinin ortaya konulmasına yardımcı olan tüzel kişiliklerdir. Vakıflar, kişisel ve içtimai ihtiyaçların karşılanması amacıyla ortaya çıkmış olsa da pek çok alanda meydana gelen gelişmelerin sonucunda içinde bulunduğu toplumların sosyo-kültürel yapısı, ekonomik olanakları ve yetenekleri ile bağlantılı olarak gelişmiş ve değişime uğramıştır. Günümüzde yapay zekâ kullanımı birçok disipline ve yaygın bir çevreye ulaştığı tartışılmaz bir gerçektir. Öyle ki, vakıfların faaliyetlerinde yapay zekâ kullanması da mümkündür. Vakıflar, faaliyetlerini icra ederken yapay zekâ yazılımları ile hız, verim, maliyet gibi katkılar elde ederken etkili ve vakfın amacına en uygun şekilde hareket edebilmektedir. Yapay zekânın hukuki kişiliği, hak ve fiil ehliyetini haiz olabilmesi yıllardır tartışılan bir konudur. Yapay zekânın hukuki kişilik statüsü olup olmadığına ilişkin olarak kişiliği kabul edenler ve reddeden görüşler bulunmaktadır. Vakfın kuruluşunda, yönetiminde, amacına uygun gerçekleştirdiği faaliyetlerinde yapay zekânın kullanımı mümkündür. Ayrıca

* **Makalenin Geliş Tarihi/Received:** 17.01.2025, **Makalenin Kabul Tarihi/Accepted:** 25.03.2025.

İntihal/Plagiarism: Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir./This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.

** Yazarın teşekkür notu: Her zaman desteğini hissettiğim, işbu makaleyi hazırlama sürecimde yardımlarını esirgemeyen hocam sayın Dr. Öğretim Üyesi Meryem Solmaz Bilici'ye teşekkürlerimi sunarım.

*** İbn Haldun Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Doktora öğrencisi (e-posta/e-mail: burcu.senlikoglu@stu.ihu.edu.tr, ORCID: 0009-0007-9526-6627).

birçok vakıf, bireyler arasında yapay zekâ kullanımının yaygınlaşması için de çalışmalar yürütmektedir. Uygulamada yapay zekâ kullanan birçok yerli ve yabancı vakıf bulunmaktadır. Yapay zekânın olumlu yönleri yanında olumsuz yönleri de bulunmaktadır. Yapay zekâ kişisel verileri, özel nitelikli kişisel verileri işlemesi ve belli algoritmalarla çalışması sebebiyle bazı hak ihlallerine de yol açabilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Vakıf, yapay zekâ, yapay zekâ uygulamaları, yeni vakıflar, kişisel veri.

Abstract

Foundations are legal entities that reveal their existence through a real or legal person and carry the feeling of mutual solidarity and doing good to others to a legal status. It also can continue beyond human life with the concept of continuity, helping to define the spiritual power and value of nations. Although foundations emerged to meet personal and social needs, they have developed and changed in connection with the socio-cultural structure, economic opportunities and talents of the societies they are in as a result of developments in many areas. Today, it is an indisputable fact that the use of artificial intelligence has reached many disciplines and a widespread environment. In fact, it is also possible for foundations to use artificial intelligence in their activities. Foundations can act effectively and in the most appropriate way for the purpose of the foundation while achieving contributions such as speed, efficiency and cost with artificial intelligence software while performing their activities. The legal personality of artificial intelligence, its ability to have rights and legal capacity has been discussed for a long time, including today. There are different views that accept or reject the status of artificial intelligence as a legal person. It is possible to use artificial intelligence in the establishment, management and activities of the foundation that are in line with its purpose. In addition, many foundations are working to spread the use of artificial intelligence among individuals. There are many local and foreign foundations that use artificial intelligence in practice. Artificial intelligence has both positive and negative aspects. Artificial intelligence can also lead to some rights violations due to the processing of personal data, special personal data and working with certain algorithms.

Keywords: Foundation, artificial intelligence, artificial intelligence applications, new foundations, personal data.

GİRİŞ

2000’li yılların başından itibaren yapay zekâ, bilgisayarla ilgilenen veya ilgilenmesin neredeyse her insanın hayatına vazgeçilmez bir şekilde girmiştir. Sıklıkla kullandığımız güzergâh tarif eden navigasyon uygulamalarından bilgisayar yazılımlarına, akıllı robot süpürgelerden e- ticaret sitelerine kadar hemen hemen her alanda yapay zekâ teknolojilerinden yararlanılmaktadır.¹

¹ Fatma Coşkun ve H. Deniz Gülleroğlu, ‘Yapay Zekânın Tarih İçinde Gelişimi ve Eğitimde Kullanılması’ (2021) 54 [3] Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi 947, 948.

Yapay zekâ ve vakıfların kesişimi, vakfın yönetimini ve etkisini artırmak için oldukça olumlu sonuçlar veren yöntemler sunmaktadır. Yapay zekâ teknolojilerinin vakıflarla entegrasyonu, özellikle toplulukların ve toplumların ihtiyaçları ve olanakları sürekli olarak geliştiğinde ve önemli ölçüde değiştiğinde ve dolayısıyla yatırım, dönüşüm veya sosyal, ekonomik, finansal, eğitim veya sağlık sektöründe, analitik tahmin, uyarlanabilirlik, esneklik ve veri analizinin etkili gücünü gerektirdiğinde, vakıfların yönetimini ve amacı doğrultusunda faaliyetlerinin sürdürülebilmesi için muazzam bir potansiyele sahiptir.² Vakıf senedinde belirlenen amaçların gerçekleştirilebilmesi için vakfın hem kuruluş aşamasında hem de faaliyet gösterdiği süreçte gelişen ve değişen teknolojik gelişmeleri takip etmesi oldukça önem arz etmektedir. Dolayısıyla günümüzün teknolojik olanakları düşünüldüğünde hayır, topluma hizmet ve kamu yararı gibi düşüncelerle kurulan vakıfların daha efektif bir şekilde hizmet sunabilmesi ve sürdürülebilir vakıfçılık düşüncesi için teknolojik gelişmelerin vakıflara uyarlanabilmesi, kolaylıklarından faydalanılması gereklilik olmuştur.³

I. YAPAY ZEKÂ KAVRAMININ TANIMI VE GELİŞİMİ

Yapay zekâ, kavramsal olarak yapay ve zekâ olmak üzere iki unsurdan oluştuğundan, yapay olanın ve zekâ olanın ne olduğu üzerine düşünüldüğü takdirde tanımlanabilir. Yapay zekâ kavramına ilişkin ortaya konulan dört farklı görüşe göre yapay zekâ; “insan gibi düşünen, insan gibi hareket eden, akılcı düşünen ya da akılcı hareket eden bir varlık” olarak belirtilmiştir.⁴ Yapay zekâ, tamamen yapay yöntemlerle oluşturulmuş ve insan gibi davranan ancak yaşayan herhangi bir insanın davranışlarını (duygusal davranışlar gibi) dikkate almaksızın çalışan makinelerin geliştirilmesine yönelik teknolojinin genel adıdır.⁵ Başka bir tanıma göre yapay zekâ, insana ait davranışlara özgü karakteristik nitelikler sergileyen akıllı sistemlerle ilgilenen bilgisayar bilimidir.⁶ Türk Dil Kurumuna (TDK) göre ise, “bir bilgisayarın bilgisayar kontrolündeki bir robotun veya programlanabilir bir aygıtın insana benzer biçimde algılama, öğrenme, fikir yürütme, karar verme, sorun çözme, iletişim kurma vb. işlevleri sergileyebilme yeteneği” olarak tanımlanmıştır.⁷

Yapay zekânın tanımı dört farklı yaklaşım ile ifade edilebilir. İnsan gibi düşünme yaklaşımı ile yapay zekâ insanın düşünme süreçlerine yakınlığı, rasyonel düşünme yaklaşımı ile yapay zekânın ideal rasyonelliğe göre düşünce süreci, insan gibi davranma yaklaşımı ile

² Benaouda Bensaid, ‘Leveraging Artificial Intelligence for Enhanced Waqf Impact’ in Ömer Çınar vd (eds) *New Generation Waqfship*: (Ibn Haldun University Press 2023) 189.

³ Meryem Solmaz Bilici, ‘Donation to Waqfs in the Form of Crypto- Asset from Legal Perspective’ in Ömer Çınar vd (eds) *New Generation Waqfship*: (Ibn Haldun University Press 2023) 113.

⁴ Yiğitcan Çankaya, ‘Yapay Zekânın İş İlişkilerine Etkileri’ (Doktora, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2024) 35.

⁵ Maad M Mijwil, ‘History of Artificial Intelligence’ (2015) ResearchGate <<https://www.researchgate.net>> Erişim Tarihi: 20.11.2024.

⁶ Seda Kara Kılıçarslan, ‘Yapay Zekâ nın Hukuki Statüsü ve Hukuki Kişiliği Üzerine Tartışmalar’ (2019) [2] Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi 363, 366.

⁷ Türk Dil Kurumu’nun yapay zekâ tanımı için bkz (Türk Dil Kurumu Sözlüğü) <<https://sozluk.gov.tr/>> Erişim Tarihi: 20.11.2024.

insanın davranış süreçlerine sadakati ölçülmekte ve rasyonel davranma yaklaşımı ile doğru şeyi yaptığında sistem tarafından rasyonel kabul edilmektedir.⁸

Yapay zekâ çalışmalarının başlangıcı antik dönemlere kadar uzanmaktadır. Milattan önce Antik Yunan tarihinde yapay varlıkların mitolojide yer aldığı ifade edilmektedir.⁹ Yapay zekâ *Cezeri'nin* üzerinde çalıştığı robot çizimlerine de dayandırılabilir. Modern anlamda yapay zekâ çalışmaları İkinci Dünya Savaşı yıllarında önemli bir ivme yakalamıştır. *Alan Turing*, İkinci Dünya Savaşı sırasında zamanın teknolojik koşullarına göre önemli sayılan “Bombe” isimli ilk tam otomatik kod kırma makinesini tasarlayarak savaşın sonucunu etkilemiştir.¹⁰ İkinci Dünya Savaşından sonra *Alan Turing* de dahil olmak üzere pek çok kişi bağımsız bir şekilde yapay zekâ üzerine çalışmaya başlamıştır. *Alan Turing*, 1947 yılında yapay zekâ konulu bir ilk konferansı düzenlemiş ve yapay zekâ ile bilgisayar programlarının birleştirilerek “akıllı makinelerin” icadının mümkün olduğunu söylemiştir.¹¹ *Alan Turing* 1950 yılında yayınlamış olduğu “Bilgi İşlem Makineleri ve Zekâ (*Computing Machinery and Intelligence*)” makalesinde “Makineler düşünebilir mi?” sorusunu tartışmıştır. “Makine” ve “düşünmek” sözcüklerinin birleşmesinden yola çıkarak açıklamalarda bulunan *Turing* yapay zekânın düşünce temellerini inşa etmiştir.¹² Yapay zekâ fikri *Alan Turing* tarafından ortaya atılsa da “yapay zekâ (*artificial intelligence*)” terimi 1956’da Dartmouth Koleji çatısı altında düzenlenen ve “Makineler düşünebilir mi?” sorusunun cevaplanmaya çalışıldığı konferansta *John McCarthy* tarafından ilk kez kullanılmıştır.¹³ Konferansta, bir makinenin öğrenme ve zekâ vasıflarına sahip olabileceği kabul edilmiştir. Ayrıca makinenin problemleri çözme yöntemleri, kullanacağı dili, soyutlama yaparak ve sonuç üretebilme yetenekleri ve söz konusu yeteneklerin sınırlarına ilişkin tartışmalar yapılmıştır.¹⁴

Türk bilim insanı *Cahit Arf* tarafından da 1959 yılında Erzurum Atatürk Üniversitesi’nde yapılan 1958-1959 Öğretim Yılı Halk Konferansları serisinin ilkinde “Makine Düşünebilir Mi ve Nasıl Düşünebilir?” isimli bildiri yayınlanmış, makinelerde öğrenmenin teoride nasıl gerçekleşeceğini açıklayan ilk çalışmalardan biri ortaya konmuştur.¹⁵ *Arf*, beynin temel çalışma prensiplerinin makinelere uyarlayarak makineye yüklenen veri ile verilerin işlenmesi sonucu oluşan çıktılar arasında bağ kurarak benzerlerini düşünebilme kabiliyetindeki makineleri “analog”; herhangi bir sorunun çözümüne ulaşabilmek için olası tüm sonuçları dikkate alarak

⁸ Hasan Kadir Yılmaztekin, *Yapay Zekânın Eser Sahipliği*, (Adalet Yayınevi 2021) 50-51.

⁹ Mijwil (n 5) 2.

¹⁰ Coşkun ve Gülleroğlu (n 1) 949.

¹¹ John McCarthy, ‘From Here To Human-Level AI, Artificial Intelligence’ (2007) 171 [18] 1174 (ScienceDirect, 10 October 2007) <<https://doi.org/10.1016/j.artint.2007.10.009>> Erişim Tarihi: 20.11.2024.

¹² Alan M Turing, (1950) ‘Computing Machinery and Intelligence - Mind a Quarterly Review of Psychology and Philosophy’ (Oxford Academic, 01 October 1950) 433 <<https://academic.oup.com>> Erişim Tarihi: 21.11.2024.

¹³ Kadir Öztürk ve Mustafa Ergin Şahin, ‘Yapay Sinir Ağları ve Yapay Zekâ ya Genel Bir Bakış’ (2018) 6 [2] Takvim-i Vekayi 25, 27.

¹⁴ Filiz Sarı, ‘Cahit Arf’ın “Makine Düşünebilir mi ve Nasıl Düşünebilir?” Adlı Makalesi Üzerine Bir Çalışma’ (2021) 6 [13] TRT Akademi 812, 815.

¹⁵ Cahit Arf, ‘Makine Düşünebilir mi?’ Atatürk Üniversitesi Üniversite Çalışmalarını Muhite Yayma ve Halk Eğitimi Yayınları Konferans Serisi No. 1 (1959) 91, 103.

makine yüklenen verilerle ilgisiz olanları eleyen makineleri de “dijital” makineler olarak ayırmıştır. *Arif*; bir makinenin belirlenen sayıda sorunu çözebileceğini yeni sorunlara çözüm bulamayacağını dolayısıyla onu yapay bir beyin olarak görmememiz gerektiğini ifade etmiştir.¹⁶

Yapay zekâ çalışmalarının ivmesi 1950’li yıllardan 1980’lere gelene kadar yavaşlamış ve pek çok teknolojik zorlukla karşı karşıya kalmıştır. Örneğin 1965’te 10 yaşındaki bir çocuk satrançta uzman bir bilgisayarı basit hamlelerle yenmiş ve olayın kamuoyuyla paylaşılması sonucunda yapay zekânın gelişmesine yönelik çalışmalar toplumda negatif algılanmaya başlamıştır. “Yapay Zekâ Kışı” olarak da adlandırılan söz konusu dönemde gelişen teknoloji, vadetmiş olduğu hızlı ve fütüristik gelişmeleri hayata geçirememiştir.¹⁷ Ancak 1970’lerde geliştirilen *LISP* ve *PROLOG* programlama dillerinin izinden giden bilim insanları 1982’de ilk uzman sistemlerin icadıyla başlayan bilgisayar teknolojisi, 1980’lerin sonuna doğru milyar dolarlık yatırımlar almış, yüzlerce şirketin yazılım ve donanım üretmeye başladığı bir endüstriye dönüşmüştür. 2000’li yıllara gelindiğinde yapay zekâ ticari olarak tekrar talep görmeye başlayan ve büyük şirketler tarafından desteklenen bir teknoloji durumuna gelmiştir. Belirtilen durumun temel sebebi ise, internet ile birlikte kullanıcıların ürettiği verilerin artık işlenmeye ve anlamlandırmaya muhtaç bir hacme, hıza ve çeşitliliğe ulaşmış olmasıdır. Nitekim devasa ölçeklerdeki veri yığınlarının içerisinde yararlı ve sonuca ulaştıracak olanlarına ulaşabilmek, küresel pazar içerisinde çok sıkı şekilde rekabet eden şirketlerin ticari karlılığını artırmak için kullanılabilir bir fırsat olarak görülmüştür. Günümüzde ise, yapay zekâ alanında yaşanan son gelişme Üretken Yapay Zekâ teknolojisinin (*Generative AI*, *GenAI*) ortaya çıkışıdır. Sözü edilen yeni gelişme, 2014 yılında *Ian Goodfellow* ve meslektaşlarının tasarladığı *Generative Adversarial Network (GAN)* programlama tekniği sayesinde olanak bulmuştur. Problem çözme, tahminde bulunma, karar alma gibi işlemler için kullanılan Kestirimsel Yapay Zekâ (*Predictive AI*) söz konusu gelişmeden sonra artık yüklenen verilerin benzerlerini üretmek için kullanılmaya başlanmıştır. Fotoğraf, ses, video, metin gibi birçok farklı türde veri, *GenAI* sayesinde benzeri üretilebilir ve üzerinde değişiklikler yapılabilir duruma gelmiştir.¹⁸

İnsan zekâsının benzerini geliştirebilmek amacıyla başlayan yapay zekâ çalışmaları, makinelerin insan beynine özgü olan öğrenme, genelleme yapma, hatırlama vb. yöntemlerle yeni veriler üretmesini sağlamaktadır. İnsanlarda öğrenme eyleminin beyinde gerçekleşme şeklinin incelenmesiyle makinelerin de öğrenebileceği öngörülmüştür. İnsanlarda öğrenme olayının nöron isimli sinir sistemi hücrelerinin etkileşimi aracılığıyla oluşmasından esinlenerek makinelerin çalışma sisteminde yapay sinir ağları geliştirilmiştir. Sonuç olarak makinelerde doğal zekâda mevcut olan öğrenme, depolama gibi yeteneklerin simülasyonu oluşturulmuştur.¹⁹

¹⁶ Sarı (n 14) 828.

¹⁷ Çankaya (n 4) 29; Yılmaztekin (n 8) 46.

¹⁸ Çankaya (n 4) 30-32.

¹⁹ Öztürk ve Şahin (n 13) 27.

Doğal zekâ (insan zekâsı) ile yapay zekânın karşılaştırılması özet olarak şöyle olabilir: Öncelikle iki kavram arasındaki en büyük fark; doğal zekânın biyolojik, yapay zekânın ise sentetik bir yapı olmasıdır. Doğal zekânın zaman içerisinde bilgiyi unutabilmesi mümkündür. Yapay zekâda ise bilgi, sistem içerisinde depolanmış olduğundan bilgi, makinenin hafızasından silinmediği takdirde unutulmayacaktır. Dolayısıyla, yapay zekâ için sürekli ve kalıcıdır. Ayrıca yapay zekâ kopyalama yöntemiyle çok kolay bir şekilde bilgiyi başka bir sisteme veya makineye aktarabilirken doğal zekâ tarafından aktarılması için belirli bir zaman gerekmektedir. Yeterli zamanın mevcut olması ihtimalinde bile, aktarılacak bilgilerin tümünün diğer bir doğal zekâyâ yüklenmesi oldukça zordur. Doğal zekâ içerisinde bulunduğu duygusal ve kişisel hal bağlamında karar vermeye çalışmaktadır. Sözü edilen sebeple doğal zekânın aynı problem karşısında farklı tepkileri görülebilir. Yapay zekâ ise aynı problem karşısında aynı sonuçları tutarlı bir şekilde gösterdiğinden nispeten doğal zekâyâ göre üstünlüğü olduğu söylenebilir. Ancak son yapılan araştırmalarda, yapay zekânın birçok hata yaptığı ve doğal zekâyı geçemediği gibi sonuçlar da gözlemlenmiştir.²⁰

Sonuç olarak açıklanan tarihçe ve işlevler ışığında yapay zekâ, tanımı üzerinde görüş birliğine varılamamış olsa da esasen insan beyninin işleyişine benzer bir şekilde problem çözme, çıkarıma varma, akıl yürütme yetkinliklerine sahip bir yazılımdır.²¹

II. YAPAY ZEKÂNIN HUKUK SİSTEMİNDE KULLANILMASI

A. Genel Olarak

Yapay zekâ ve büyük veri kavramları ile günümüzde oldukça sık karşılaşılmaktadır. En bilinen, yaygın tanımıyla yapay zekâ, “Bir bilgisayarın veya bilgisayar kontrolündeki bir robotun çeşitli faaliyetleri zeki canlılara benzer şekilde yerine getirme kabiliyetidir.” denilebilir. Büyük veri ise, “internetin değişik kaynaklarından toparlanan tüm verinin, anlamlı ve işlenebilir hâle dönüştürülmüş şekli” olarak tanımlanabilir. Büyük veri doğru yöntemlerle analiz edilirse oldukça olumlu sonuçlar elde edilebilir. Vakıflar bağlamında değerlendirildiğinde vakıfların stratejik kararlarının alınmasında yönetim veya karar organına kolaylık sağlayabilecektir. Benzer şekilde olası risklerin önceden bilinmesi ile daha iyi yönetilmesine ve gelişen teknoloji karşısında inovasyon üretilmesine elverişli duruma gelmesini mümkün kılacaktır.²²

Hukuk; mantık yürütme, kural zincirleri ve gerekçelendirme gibi yapay zekânın simgesel tekniklerinin dolayısıyla algoritmik yönetimin kullanımına oldukça elverişli bir sosyal bilim dalıdır. Ayrıca yinelemeli işlemlere dayanan hukuki hizmetlerin, yapay zekâ yazılımları ile hızlı ve başarılı bir şekilde tamamlanması da imkân dahilindedir. Benzer olarak hukuk

²⁰ Büşra Kaynak Balta, ‘Yapay Zekâ Ürünlerinin Hukuki Niteliği ve Fikri Eser Kavramı’ (2020) 24 [3] Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 205, 209; Atıncı Yılmaz, *Yapay Zekâ* (11. bs Özkaracan Matbaacılık 2022) 7.

²¹ Çankaya (n 4) 34.

²² R. Erdem Erkul, ‘Yapay Zekâ ve Büyük Veri Nasıl Bir Gelecek Vadediyor?’ (2021) 6 [11] TRT Akademi 192, 193.

alanında büyük kolaylıklar sağlayacak yeni uygulamalar, devasa büyük verileri işlevsel hale getirebilmek için geliştirilen teknikleri ve yapay öğrenmeyi esas almaktadır. Ticari ve idari hayatımızda birçok fonksiyon icra etmeye başlayan yapay zekâya ilişkin hukuki uyumsuzluklar, sözü edilen sistemlerin temel yapıları ve çalışma ilkeleri hakkında gün geçtikçe daha çok bilgi sahibi olmayı gerektirmektedir.²³ Dolayısıyla vakıf faaliyetlerinde yapay zekâ kullanılması sonucunda vakıflar kolay ve efektif metotlarla amaçlarına ulaşabilmektedir.

B. Hukuki Nitelendirme

Vakıf faaliyetlerinde yapay zekânın kullanımına ilişkin hukuki bir görüş ortaya koyabilmek için öncelikle yapay zekânın hukuki nitelendirmesinin yapılması zorunludur. Zira yapay zekânın hangi tür faaliyetlerde kullanılabileceği veya yapay zekâ kullanımı sonucu verilen zarardan vakfın sorumlu olup olmayacağı gibi hususlar öncelikle yapay zekânın hukuki nitelendirmesini yapmayı gerektirmektedir. Yapay zekânın hukuki kişiliği, yapay zekâ ile vakfın kurulmasının mümkün olup olmadığı, vakıf yönetiminde karar mekanizmalarında yer alması halinde sorumluluk kapsamının belirlenmesi açısından önem teşkil etmektedir. Dolayısıyla yapay zekânın kişiliğin gereklerini karşılayıp karşılayamadığının tespitini yapmak gerekir. Hukukun temel kavramlarından olan kişi, TMK m 8 gereği “*haklara ve borçlara sahip olabilen varlıkları*” ifade etmektedir. Zira kişi kavramı, hak ehliyetini karşılamakta ve aynı doğrultuda “*haklara ve borçlara ehil olma*” yeteneğidir.²⁴

Yapay zekânın kişilik statüsünü reddeden ve kabul eden görüşler bulunmaktadır. Yapay zekânın kişilik statüsünü reddedenlere göre, yapay zekâya için kişilik statüsü tanıma gerekli ve olanaklı değildir. Belirtilen görüşü savunanlar, yapay zekâ yazılımlarının otonom hale gelmesi gerekçesiyle meydana gelen hukuki uyumsuzlukların, kişilik statüsü verilerek yahut onlara hukuki sorumluluğunun olduğu kabul edilerek çözümlenmesinin zorunlu olmadığını belirtmektedir. Yapay zekânın hukuki statü sahibi olmasını reddeden görüş, kişilik statüsünü insana özgü görmüş ve kişilik statüsünün doğuştan kazanıldığını ayrıca insanların kişilik statüsü üzerinde tasarruf hakkının bulunmadığını savunmaktadır.²⁵ Dolayısıyla yapay zekâ teknolojilerinin analizleri sonucunda ortaya çıkabilecek zararlar, sigorta sistemleri tarafından karşılanarak ya da kullanılan alana da bağlı olarak söz konusu teknolojileri kullanan kişilerin sınırlı bir şekilde sorumlu tutulması ile çözüme ulaştırılabilir. Değinilen görüşe göre, eşya niteliğindeki yapay zekânın gerçek veya tüzel bir kişinin mülkiyetinde olması gerektiği ileri sürülmüştür. Bu görüşü savunanların diğer dayanağı ise kölelik görüşüdür. Kölelik görüşünde yapay zekânın basit bir eşya olmadığı, sağladığı faydanın maliyetini aşması halinde köle olarak görülebileceği esası hâkimdir. Yapay zekâ, her ne kadar insan beyninin taklit edilmesiyle geliştirilmiş ve insana özgü niteliklerle zenginleştirilmişse de hiçbir zaman bir insan olma durumu söz konusu

²³ Gökhan Erdoğan, ‘Yapay Zekâ ve Hukukuna Genel Bir Bakış’ (2021) 1 [66] Adalet Dergisi 117, 129; Cem Say, Yapay Zekâ ve Hukuk (Sarkaç Sitesi, 18 Haziran 2018) <<https://sarkac.org>> Erişim Tarihi: 01.12.2024.

²⁴ Selin Çetin, ‘Yapay Zekâ ve Hukuk ile İlgili Güncel Tartışmalar’ (2019) İstanbul, Ankara, İzmir Baroları Çalıştay Raporu, 50, 53.

²⁵ Emin Seyyid Küçük, ‘Yapay Zekâ Varlıklarının Hukuki Statüsü Üzerine Disiplinler Arası Bir Muhakeme’ (2024) 6 [1] Bilişim Hukuku Dergisi 198, 226.

olmayacaktır.²⁶ Ancak kişiliğin tam ve sağ doğumla kazanılacağı kuralını yapay zekâlı bir varlığa uyarlayan ve yapay zekâyı “yapay insan modeli” olarak gören bir görüş de bulunmaktadır. Belirtilen görüş yapay insan modelinin kabulü için bilinç sahibi olma, beş duyudan en az ikisinin varlığı, sosyal ilişkiler kurabilme yeteneği, gerçek dünyanın ve hukuki düzenlemelerin farkında olma, ahlaki değerlere sahip olma gibi kriterler aramaktadır. “Yapay vekil modeli” ise, yapay zekâlı varlıklara adeta insanın vekili gibi hareket edebilme imkânı tanımıştır. Sözü edilen modelde kişilik esası ile vekalet hükümlerinin uygulanması öngörülmüştür. Ayrıca yapay zekâlı vekilin insan tarafından kendisine verilen yetkinin dışına çıkması ihtimalinde yetkisiz temsile ilişkin hükümler çerçevesinde sorumlu tutulacağı belirtilmiştir.²⁷

Yapay zekânın hukuki olarak kişiliğinin mevcut olduğunu kabul eden görüşle eşitlik ilkesini göz önünde bulundurarak yapay zekâyı “kişi” kabul etmişlerdir. Belirtilen görüşü savunanlar, *John Locke*'un insan hakları düşüncesi ile benzer doğrultuda aynı tür, özellik ve kapasiteye sahip olan insanların eşit olması gerektiğini ifade etmektedirler. Diğer bir ifadeyle, yapay zekânın insana özgü özelliklere sahip olduğu kabul edildiğinden onun yapay bir unsur olması önem arz etmez. Yapay zekânın “otonomik ve bilişsel yapısı” sebebiyle ise gerçek kişi olarak görülmesi imkansızdır. Dolayısıyla yapay zekâ tüzel kişi veya elektronik kişi olabilir. Çalışmamızda yalnızca tüzel kişilik ve elektronik kişilik görüşleri ele alınacaktır.²⁸

a. Tüzel Kişilik Görüşü

Yapay zekâya, şirketlerde olduğu gibi bağımsız bir kişilik ve tüzel kişi statüsü verilebileceğini savunan görüşler bulunmaktadır.²⁹ Türk Medeni Kanunu'nda tüzel kişiler için sınırlı sayı ilkesi (*numerus clausus*) benimsemiş olduğundan Kanun düzenlemedikçe herhangi bir kişi veya mal topluluğu tüzel kişilik kazanamayacak, diğer bir ifade ile “bağımsız hak süjesi” sıfatına sahip olamayacaktır. Kanunun öngördüğü tiplerden farklı olarak tüzel kişilerin yapısını değiştirmek ve böylece oluşturulan tüzel kişiyi, farklı bir faaliyet alanında işlevsel hâle getirmek ya da Kanundaki tipleri birleştirmek suretiyle karma bir tüzel kişi türü oluşturmak mümkün değildir.³⁰ Yapay unsurlar da sözü edilen kuralın haricinde tutulmadığından bu unsurların yeni bir tüzel kişilik yapısı oluşturmasına Türk Hukukunda izin verilmemektedir.³¹

²⁶ Erdem Doğan, ‘Dijital Çağda Yeni Bir Hukuki Kişilik Arayışı: Yapay Zekâ’ (2021) [158] Türkiye Barolar Birliği Dergisi 213, 226; Kara Kılıçarslan (n 6) 377-378; Özlem Yenice Ceylan, ‘Yapay Zekânın Hukuki Statüsünün Değerlendirilmesi’ (2024) 10 [1] Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 35, 42.

²⁷ Gizem Özkan Şahin ve Çağatay Şahin, ‘Yapay Zekâlı Varlıklara Elektronik Kişilik Modeli Tanınmasına İlişkin Eurobotics Raporu ve Fikri Mülkiyet Sorunu Bağlamında Meseleye Yaklaşım’ (2022) 13 [1] İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 110, 117.

²⁸ Doğan (n 26) 248; Kara Kılıçarslan (n 6) 379.

²⁹ Doğan (n 26) 248; Kara Kılıçarslan (n 6) 379.

³⁰ Mustafa Dural ve Tufan Ögüz, *Türk Özel Hukuku Cilt II Kişiler Hukuku* (24. bs Filiz Kitabevi 2024) 217; Mehmet Ayan ve Nurşen Ayan, *Kişiler Hukuku* (8. bs Seçkin Yayıncılık 2016) 202; Jale Akipek, Turgut Akıntürk ve Derya Ateş, *Kişiler Hukuku* (19. bs Beta Basım Yayın 2024) 663.

³¹ Çetin (n 24) 57.

b. Elektronik Kişilik Görüşü

Avrupa Parlamentosu, 27.01.2017 tarihinde “Robotik Hakkında Medeni Hukuk Kuralları Tavsiye Raporu’nda yapay zekânın hukuki kişiliği konusunda bir dizi öneri ve tavsiyeler yayınlanmıştır. Gerçek veya tüzel kişi dışında, yapay zekâyâ yepyeni bir tür olarak “elektronik kişilik” verilmesi düşüncesi görüşmedeki en dikkat çekici öneri olmuştur.³² Yapay zekânın insanın hukuki statüsüne sahip olamayacağını ifade eden rapora göre, yapay zekâyâ hem hak ve borçlara ehil olabilecekleri hem de bir zarara sebebiyet vermeleri durumunda davalı veya davacı olabilecekleri özel bir kişilik verilmesi yerinde olacaktır. Belirtilen sebeplerle yapay zekâyâ bireylere verdikleri zararlara karşılık hukuki bir sorumluluk rejimi tasarlanmalıdır. Hukuk düzleminde elektronik bir kişi olarak kabul edilmesinin bir sonucu olarak, yapay zekâyâ kusursuz bir sorumluluk türünün öngörülmesi prensibini benimsemiştir.³³

III. GENEL OLARAK VAKIFLAR VE FAALİYETLERİ

Vakıflar, gerçek veya tüzel kişi vasıtasıyla mevcudiyetini ortaya koyan iyilik yapma duygusunu ve dayanışmayı, hukuk düzlemine taşımış olan ve sürekli olması sebebiyle insan ömrünün ötesinde devam edebilen, ulusların manevî gücünün ve değerinin ortaya konulmasına yardımcı olan tüzel kişiliklerdir. Vakıflar, kişisel ve içtimai ihtiyaçların karşılanması düşüncesiyle ortaya çıkmış olsa da teknolojik ve sosyal gelişmelerin sonucunda içinde bulunduğu toplumların yetenekleri, sosyo-kültürel yapısı ve ekonomik seviyesi ile bağlantılı olarak gelişmiş ve değişime uğramıştır.³⁴

Vakıflar, eski ve yeni vakıflar olarak ayrılmaktadır. 2762 sayılı Kanuna³⁵ göre, 1926 yılından önce kurulan ve faaliyet gösteren vakıflar eski vakıf, 1926 yılından sonra kurulan vakıflar ise yeni vakıflar olarak nitelendirilmektedir. Eski vakıflar, idareleri bakımından “mazbut vakıflar, mülhak vakıflar, cemaat vakıfları ve esnaf vakıfları” olmak üzere dört grupta incelenmektedir.³⁶ 5737 sayılı Vakıflar Kanunu³⁷’na (VK) göre mazbut vakıf, Kanun gereği “*Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yönetilecek ve temsil edilecek vakıflar*” ile anılan Kanunun m 3 hükmüne göre, “*mülga 743 sayılı Türk Kanunu Medenisinin³⁸ yürürlük tarihinden önce kurulmuş ve 2762 sayılı Vakıflar Kanunu gereğince Vakıflar Genel Müdürlüğüne yönetilen vakıflar*” olarak tanımlanmıştır. Mülhak vakıflar ise, belirtilen hükme

³² Kara Kılıçarslan (n 6) 380.

³³ European Parliament Resolution With Recommendations To The Commission On Civil Law Rules On Robotics (2015/2103(INL)) (European Parliament, 16 February 2017-59(f)) <<https://www.europarl.europa.eu>> Erişim Tarihi: 05.12.2024; Yılmaztekin (n 8) 223-224.

³⁴ Nazif Öztürk, ‘Yeni Vakıfların Amaç Kavramları Üzerine Bazı Düşünceler’ (1995) [25] Vakıflar Dergisi 291.

³⁵ 5.6.1935 tarih ve 2762 sayılı Vakıflar Kanunu (RG 13.6.1935/3027)

³⁶ Ayan ve Ayan (n 30) 272; Meryem Solmaz Bilici, *Türk Medeni Kanunu Mazbut Vakıflar (Örnek Mazbut Vakıf İncelemeli* (İki Levha Yayıncılık 2021) 28; Metin İkizler ve Yasin Kurban, *Eski ve Yeni Vakıflar Hukuku*, (2. bs Seçkin Yayıncılık 2021) 62; Yalçın Kavak, ‘Yeni Vakıfların Kurulma ve Faaliyet İlkeleri’ (2018) [184] Legal Hukuk Dergisi 1635, 1684; M Kemal Oğuzman, Özer Seliçi ve Saibe Oktay Özdemir, *Kişiler Hukuku* (23. bs Filiz Kitabevi 2024) 432; Cengiz Sarı, *Vakıf Hukuku* (Seçkin Yayıncılık 2023) 64.

³⁷ 20.2.2008 tarih ve 5737 sayılı Vakıflar Kanunu (RG 20.2.2008/26800)

³⁸ 17.2.1926 tarih ve 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi (RG 4.4.1926/339)

göre, “743 sayılı Türk Kanunu Medenisinin yürürlük tarihinden önce kurulmuş olan yönetimi vakfedenlerin soyundan gelenlere şart edilmiş vakıflar”dır.³⁹ Cemaat vakıfları, gayrimüslimlerin genel olarak kilise veya cemaat lehine yahut söz konusu cemaatteki fakir ve muhtaç kimselerin lehine faaliyetler yapmak adına kurdukları vakıflardır.⁴⁰ Cemaat vakıfları, VK m 3 hükmü uyarınca, “vakfiyeleri olup olmadığına bakılmaksızın 2762 sayılı Vakıflar Kanunu gereğince tüzel kişilik kazanmış, mensupları Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan Türkiye’deki gayrimüslim cemaatlere ait vakıflar” olarak tanımlanmaktadır. VK, cemaat vakıflarını ise “2762 sayılı Vakıflar Kanununun yürürlüğünden önce kurulmuş ve esnafın seçtiği yönetim kurulu tarafından yönetilen vakıfları” şeklinde belirtmiştir.

Çalışmamız itibariyle yeni vakıflar önem arz etmektedir. Yeni vakıflar (vakıflar), eğitim-öğretim kurumları, üniversiteler, hastaneler ve sağlık kurumlarını kuran ve işleten; zayıf durumdaki kimseleri, çevreyi, hayvanları ve kültür varlıklarını koruyan; çalışanlara, öğrencilere ve bilimsel araştırmalar yapanlara önemli destekler sağlayan; birlikte yaşamayı, toplumsal barışı, dayanışmayı ve huzuru yaşatan insani ve sosyal amaçlarla kurulan tüzel kişilerdir.⁴¹

Yeni vakıflar 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nun⁴² (TMK) m 101 hükmü uyarınca, “gerçek veya tüzel kişilerin yeterli mal ve hakları belirli ve sürekli bir amaca özgüllemeleriyle oluşan tüzel kişiliğe sahip mal toplulukları” olarak tanımlanmıştır. Yeni vakıflar ise “olağan vakıflar, kamuya yararlı vakıflar, çalıştırılanlara (istihdam edilenlere) ve işçilere (personele) yardım vakıfları ve aile vakıfları” olarak karşımıza çıkmaktadır. Olağan vakıflar, TMK m 101 vd. hükümlerine göre kurulmuş ve diğer vakıf türlerine göre farklı herhangi bir özellik taşımayan alelade vakıflardır. Kamuya yararlı vakıflar, 903 sayılı Kanun⁴³ ile hukukumuzda girmiştir. Belirtilen Kanun uyarınca kamuya yararlı vakıflar, “gelirinin yarısından fazlası kamu görevi niteliğindeki işlerin yapılmasına tahsis edilmiş vakıflar” şeklinde tanımlansa da aslında çoğu zaman vakıfların amacının kamu yararına hizmet ettiği görülebilmektedir.⁴⁴ Kamuya

³⁹ Ayan ve Ayan (n 30) 272; Bilici Solmaz (n 36) 29; İkizler ve Kurban (n 36) 62; Kavak (n 36) 1684; Oğuzman, Seliçi ve Oktay Özdemir (n 36) 433; Sarı (n 14) 62.

⁴⁰ Bilici Solmaz (n 36) 27; Kavak (n 34) 1684; Oğuzman, Seliçi ve Oktay Özdemir (n 36) 434.

⁴¹ Kavak (n 36) 1638.

⁴² 22.11.2001 tarih ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu (RG 22.11.2001/24607)

⁴³ 13.07.1067 tarih ve 903 sayılı Türk Kanunu Medenisinin Birinci Kitabının İkinci Babı Üçüncü Faslına Değiştirilmesi, Bu Kanuna Bazı Madde ve Fıkralar Eklenmesi, Bazı Vakıfların Vergi Muafiyetinden Faydalandırılması Hakkında Kanun (RG 21.8.1970/13586).

⁴⁴ Vakfın amacının kamu yararı gütmemesinin zorunlu olmadığına ilişkin bkz Ahmet İşeri, *Türk Medeni Kanununa Göre Vakıf* (A.Ü Hukuk Fakültesi Yayınları 1968) 19; Fatma Şeyda Polat, ‘Türk Medeni Kanununa Göre Kurulan Yeni Vakıfların Kuruluşu ve İşleyişi’ (Yüksek Lisans, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015) 42; Ergun Özsunay, *Medeni Hukukumuzda Tüzel Kişiler* (İstanbul Üniversitesi Yayınları 1982) 389. Osmanlı hukukundaki aksi uygulama için bkz Ahmet Akgündüz, *İslâm Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi* (3. bs Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları 2013) 238. Bununla birlikte vakfın kâr amacıyla kurulamayacağı, dolayısıyla her halükârda ideal bir amacının bulunmasına ilişkin bkz Tufan Ögüz, *Türk Hukukunda Vakıf Tüzel Kişiliğinin Hukuki Esasları* (Beşir Kitabevi 2007) 37. Vakfın ticari amaç taşıyamayacağına ilişkin detaylı ve mukayeseli tartışma için bkz Pakize Ezgi Akbulut, *Vakıf Senedinin Tamamlanması* (2. bs On İki Levha Yayınları 2022) 84-92. Akbulut’a göre doğrudan ya da dolaylı olarak ticari kazanç elde etme ve paylaşmaya yönelik vakıf faaliyetleri, tarihi ve kültürel olarak vakfa atfedilen anlam ile bağdaşmamaktadır. Bkz s. 92. Aksi görüş için bkz Süleyman Yılmaz ve Abdülkerim Yıldırım, *Temel Hukuk Dizisi Medeni Hukuk – I* (4. bs Seçkin Yayıncılık 2023) 165; Akipek, Akıntürk ve Ateş (n 30) 673.

yararlı vakıflara vergi muafiyeti tanınmıştır. Çalıştırılanlara (istihdam edilenlere) ve işçilere (personele) yardım vakıfları, ise çalıştırılanlara ve işçilere yardım sağlayan vakıflardır.⁴⁵ Aile vakıfları ise aile üyelerine fayda sağlamak yardımı muhtaç aile bireylerine yardım ulaştırabilmek, eğitim ve öğrenimini sağlamak gibi niyetlerle kurulan vakıflardır.⁴⁶

Vakıf kurma işlemi, hukuki niteliği itibarıyla “*tek taraflı bir irade beyanı*”dır. Beyanın herhangi bir kimseye yöneltilmesi veya varması gerekmemektedir. Vakıf kurma işlemi tahsis edilen mal varlığının türünden bağımsız olarak tasarruf işlemi niteliğinde olmayıp borçlandırıcı işlem niteliğindedir. Vakfeden sağlığında resmi bir senetle vakıf kurabilirken, ölümünden sonra hüküm ifade edecek şekilde ölüme bağlı tasarruf yoluyla da vakıf kurabilir.⁴⁷ Ayrıca vakfedenin sağlığında vakıf kurulabilmesi için tam fiil ehliyetine sahip olması gerekir. Vakfın ölüme bağlı tasarruf yoluyla kurulabilmesi için vakıf kurmak isteyen kişinin vasiyetname yapma ehliyetine sahip olması gerekir. Şu hâlde, temyiz kudretine sahip ve 15 yaşını doldurmuş kişiler vasiyetname ile vakıf kurabilmektedir.⁴⁸ TMK m 102/I hükmü uyarınca “*Vakıf, yerleşim yeri mahkemesi nezdinde tutulan sicile tescil ile tüzel kişilik kazanır.*” Vakıflarda tek bir amaç olabileceği gibi, vakıf senedinde birden çok amaca da yer verilmiş olabilir.⁴⁹

TMK “*Vakıf senedi*” başlıklı m 106. hükmünde “*Vakıf senedinde vakfın adı, amacı, bu amaca özgülenen mal ve haklar, vakfın örgütlenme ve yönetim şekli ile yerleşim yeri gösterilir.*” şeklinde öngörülmüştür. Vakfın bir tüzel kişiliği bulunduğundan adının bulunması da zorunludur. Vakıf, adı sayesinde toplumdaki diğer kişi ve tüzel kişilerden ayrılır. Ayrıca vakfın haklarının korunması vakfın adı olmaksızın mümkün olmayacaktır. Vakfın adının amacı ile uyum içerisinde olması önem arz etmektedir.⁵⁰

Vakfın kurulması için sağlanması gereken ilk şart tahsis edilecek olan malvarlığı değerlerinin bulunmasıdır. Aksi durumda vakfın tescil edilmesi mümkün değildir.⁵¹ Vakfın kurulması, malvarlığı değerlerinin belirli ve sürekli bir amaca tahsis edilmesine bağlıdır. Diğer taraftan, vakfın kurulması için bir tüzel kişi meydana getirmek niyetinin bulunması ve söz konusu niyetin hukuki olarak sonuçlanabilmesi için kanunen öngörülmüş olan usule uyulması gerekmektedir.⁵² TMK m 102/I hükmü uyarınca “*Vakıf kurma iradesi resmi senetle veya ölüme bağlı tasarrufla açıklanır ve vakfedenin yerleşim yeri asliye mahkemesi nezdinde tutulan sicile tescil ile tüzel kişilik kazanır.*” O halde bir vakfın kurulabilmesi için öncelikle “resmi senet

⁴⁵ Ayan ve Ayan (n 30) 275; Ömer Aykul, *Yeni Vakıflar Hukuku* (6. bs Seçkin Yayıncılık 2024) 36; Suat Ballar *Yeni Vakıflar Hukuku 2* (Der Yayınları 2020) 26; Dural ve Ögüz (n 30) s. 349; İkişler ve Kurban (n 36) 96-97; Kavak (n 36) 1684; Oğuzman, Seliçi ve Oktay Özdemir (n 36) 431.

⁴⁶ Ballar (n 45) 3; Dural ve Ögüz (n 30) s. 358; İkişler ve Kurban (n 36) 98; Kavak (n 34) 1684; Oğuzman, Seliçi ve Oktay Özdemir (n 34) 428.

⁴⁷ Dural ve Ögüz (n 30) 363; İkişler ve Kurban (n 36) 158; Şaban Kayıhan *Kişiler Hukuku Gerçek Kişiler – Tüzel Kişiler* (Seçkin Yayıncılık 2022) 142; Oğuzman, Seliçi ve Oktay Özdemir (n 36) 450; Sarı (n 14) 88.

⁴⁸ Aykul (n 45) 41; Dural ve Ögüz (n 30) 364; İkişler ve Kurban (n 36) 160; Oğuzman, Seliçi ve Oktay Özdemir (n 36) 450; Sarı (n 14) 90; Akipek, Akıntürk ve Ateş (n 30) 688.

⁴⁹ Dural ve Ögüz (n 30) 365; Kayıhan (n 47)14; Oğuzman, Seliçi ve Oktay Özdemir (n 36) 450.

⁵⁰ Ayan ve Ayan (n 30) 289; İkişler ve Kurban (n 36) 176; Sarı (n 14) 99.

⁵¹ Ayan ve Ayan (n 30) 291; Oğuzman, Seliçi ve Oktay Özdemir (n 36) 436.

⁵² İkişler ve Kurban (n 36) 166; Oğuzman, Seliçi ve Oktay Özdemir (n 36) 440; Sarı (n 14) 105.

veya vasiyetname düzenlenmesi” akabinde bunun “asliye hukuk mahkemesi nezdinde tescil edilmesi” zorunludur.⁵³

Vakıf senedinde vakfın yönetim ve örgütlenme şeklinin de belirtilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda vakfın öncelikle hangi organlara sahip olacağı ve bu organların görevlerinin neler olduğu ve ne şekilde karar alınacağı belirlenmesi gerekmektedir. Vakfın kurulmasından sonra vakfedenin iradesinin ne şekilde tezahür ettiği önemlidir ancak söz konusu irade vakfedene sorularak değil vakıf senedine göre belirlenmektedir. Diğer bir ifadeyle vakıf artık kendisini kurandan ayrı bir kişilik olduğundan vakfedenin amaç ve niyeti vakıf senedine göre belirlenecektir.⁵⁴ Vakıflar, zorunlu organlara sahip olmakla fiil ehliyeti kazanmaktadırlar. Dolayısıyla vakıflar hukuk alanında organları aracılığıyla faaliyet gösterebilmektedirler. TMK m 109 hükmünde, vakıflar için zorunlu organ olarak yalnızca yönetim organı öngörülmüştür. Yönetim organı vakfın hem karar hem de icra organıdır. Kural olarak vakfın organları, yetki ve görevleri, teşkilatı, vakfın yönetim şekli ve temsil şartı vakıf senedinde gösterilir.⁵⁵

IV. VAKIF FAALİYETLERİNDE YAPAY ZEKÂ KULLANIMI

A. Genel Olarak

Yapay zekâ yazılımlarının vakıf faaliyetlerinde kullanılması halinde birçok olumlu etki ile karşılaşılacaktır. Yapay zekânın şirketlerde, ortaklıklarda kullanılması sonucu elde edilen kimi katkılar vakıf faaliyetlerinde de görülmektedir. Gerçekten vakıf faaliyetlerinde yapay zekâ yazılımları aracılığıyla kaynakların daha etkin ve tasarruflu kullanımı mümkündür. Zira vakfın, amacı doğrultusunda sonuçlandırması gereken birçok iş yükü yapay zekâ yazılımları sayesinde tamamlanması halinde maliyet azalacaktır.⁵⁶ Örneğin, ihtiyaç sahibi öğrencilere burs veren bir vakfın yüzlerce burs başvurusu içerisinde gerçekten burs ihtiyacı olan öğrencileri tespit edebilmesi için yapay zekâ yerine kişi tayin etmesi zaman ve maliyet açısından kaynakları etkin kullanımını zorlaştıracaktır. Vakfın giderlerini yapay zekâ aracılığıyla düşürmesi halinde amacının gerçekleşmesi için daha iyi bir maddi kaynak özgülenmiş olacaktır. Ayrıca belirtilen tespit yapılması aşamasında kişinin insani özelliklerine ön yargı veya açlık, yorgunluk vb. fiziksel etkenler yahut güncel gelişmeleri takip edememe, yeterli bilgi birikimine sahip olamama gibi faktörlere bağlı olarak yanlış kararlar verme riski yapay zekâyı oranla daha

⁵³ Yargıtay bazı kararlarında, görevli mahkemenin tayini hususunda vakıfların tescilini çekişmeli yargı işlerinden kabul etmiştir. Türk hukukunda vakıflara ilişkin hukuki işlerde uzun zamandır 743 sayılı MK m 74 ve HUMK m 8 uyarınca asliye hukuk mahkemeleri görevli olarak kabul edilmişken, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununun çekişmesiz yargı işlerinde vakıflara ilişkin bir istisna tanımadan kural olarak sulh mahkemelerini görevli sayması neticesinde tereddüt ortaya çıkmıştır: Y 18 HD, E 2012/3923, K 2012/5822, T 7.5.2012; Y 18 HD, E 2015/19202, K 2015/653, T 19.1.2015; Y 18 HD, E 2014/20679, K 2014/8423, T 8.5.2014 < <https://legalbank.net/arama> > Erişim Tarihi: 17.02.2025 ayrıca bkz Barış, Demirsatan ‘Vakıf Tüzel Kişiliği Bakımından Tescilin İyileştirici Etkisi ve MK m 103/III Hükmünün İşlevi’ (2017) [25] İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 335, 339.

⁵⁴ Sarı (n 14) 99-100.

⁵⁵ İkizler ve Kurban (n 36) 186; Kayıhan (n 47) 141; Oğuzman, Seliçi ve Oktay Özdemir (n 36) 462.

⁵⁶ Yapay zekâ tabanlı uygulamaların veya araçların edinilmesinin vakıf için başlangıçta bir gider oluşturacağı kabulü gerekir. Her halde sözü edilen uygulama ve araçların fayda/çıktı, tasarruf/gider kalemlerinin muhasebesinin iyi yapılması önem arz etmektedir.

yüksek olabilmektedir. Farklı vakıflar ve kuruluşlar arasında veri paylaşımı ve iş birliği imkânı sağlamaktadır. Nitekim yapay zekâ, toplulukların bir araya gelmesini ve ortak projeler geliştirmesini kolaylaştırabileceğinden toplumsal sorunlara ilişkin çözümlerde dayanışma halini desteklemektedir. Böylece refah düzeyi daha yüksek, huzurlu bir toplum oluşturma amaçlarına katkıda bulunulmuş olacaktır.⁵⁷

Bu kapsamda vakfın çeşitli aşamalarında yapay zekânın karşılaşıma ihtimali olduğundan bunların ayrı başlıklar altında değerlendirilmesi gerekir.

B. Vakfın Kuruluşunda Yapay Zekâ Kullanımı

Vakıflar TMK m 102/I hükmü uyarınca “resmi senetle veya ölümü bağlı tasarrufla” kurulabilmektedir. Benzer şekilde Vakıflar Yönetmeliği⁵⁸ m 5/I hükmü uyarınca da vakıf kurma iradesindeki gerçek veya tüzel kişi noter tarafından düzenlenme şeklinde hazırlanmış ve adı resmi senet olan (vakıf senedi, vakfiye) bir belge ile vakıf kurabilir.⁵⁹ Ayrıca TMK m 102/II ve Vakıflar Yönetmeliği m 5/II hükümlerinde “vakfeden tarafından noterlikçe verilmiş ve vakfın amacı ile özgülenecek mal ve hakların belirlenmiş bulunduğu bir belgeyi haiz temsilci” tarafından kurulabileceği de belirtilmiştir. Vakıf kurma iradesinin noterde düzenleme şeklinde hazırlanan resmi senetle açıklanması halinde Vakıflar Yönetmeliği m 5/I hükmü gereğince, “noter, resmi senedin bir örneğini yedi gün içinde Genel Müdürlüğe gönderir.” Aynı hükmün 2. Fıkrasına göre, “Kurucular arasında tüzel kişi bulunması halinde; bu tüzel kişinin vakıf kurabileceğine ve vakfa mal varlığı tahsis edebileceğine dair hüküm bulunan kuruluş statüsünü veya yetkili organ kararını da vakıf senedi ile mahkemeye verirler.”

Ölüme bağlı tasarrufla vakıf kurma işlemi ise vasiyetname veya miras sözleşmesi şeklinde yapılmaktadır. Vasiyetname yapabilmek için TMK m 502 hükmü gereğince “ayırt etme gücüne sahip olmak ve 15 yaşını doldurmuş olmak” gerekmektedir. Miras sözleşmesinde ise vasiyetnameden farklı olarak kısıtlı olmamak ve ergin olmak şartları aranmıştır. Miras sözleşmesi de yine noter huzurunda taraflar arasında imzalanan bir sözleşme ile vasiyetname şeklinde hazırlanır. Ölümünün öğrenilmesi ile birlikte Sulh Hukuk hakiminin müteveffanın vasiyetnamedeki vakıf kurma arzusunu, mirasçılara ve Vakıflar Genel Müdürlüğü’ne 7 gün içinde bildirmesiyle, eğer vasiyetnamede vakfın kuruluşu için bir ilgili belirtilmişse ilgili kişi tescil talebinde bulunur. Eğer ilgili bildirilmemişse ya da ilgili bildirilmiş fakat bu ilgili 3 ay içerisinde tescil talebinde bulunmamışsa tescil talebi yine Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yapılacaktır.⁶⁰

Belirtilen bilgiler ışığında değerlendirildiğinde yapay zekâ tarafından vakıf kurulması mümkün müdür? Türk hukuku bağlamında TMK m 102 ve Vakıflar Yönetmeliği m 5

⁵⁷ Şermin Birtane ‘Hakime Yardımcı Yapay Zekâ’ (2024) [59] TAAD 233, 256-257; Ali Güzel, Deniz Ugan Çatalkaya ve Hande Heper ‘İş Hukukunun Yapay Zekâ ile Buluşması: İşverenin Algoritmik Yönetimi’ (2023) 1 [Özel Sayı] Hukuk ve Adalet Eleştirel Hukuk Dergisi 25, 52;

⁵⁸ 20.2.2008 tarihli 5737 sayılı Vakıflar Kanunu’na dayanarak hazırlanan Vakıflar Yönetmeliği (RG 27.09.2008/27010)

⁵⁹ Ayan ve Ayan (n 30) 276; Aykul (n 45) 42-43; Oğuzman, Seliçi ve Oktay Özdemir (n 36) 450.

⁶⁰ Ayan ve Ayan (n 30) 277; Aykul (n 45) 45-46; Oğuzman, Seliçi ve Oktay Özdemir (n 36) 450.

hükümleri değerlendirildiğinde vakıf kurma iradesinin yalnızca gerçek veya tüzel kişilere sağlanmış olduğu görülmektedir. Dolayısıyla hukukumuzda herhangi bir kişilik statüsünde kabul edilmeyen yapay zekâ tarafından vakıf kurulabilmesi mümkün değildir.⁶¹ Ancak vakfın en temel kuruluş belgesi olan vakıf senedinin hazırlanmasında, amaçların belirlenmesinde, belirlenen amaçların gerçekleştirilmesi için özgülenecek yeterli malvarlığı miktarının tespit edilmesinde, vakfın finansal sürdürülebilirliğine ilişkin vakıf senedi hükümlerinin belirlenmesinde yapay zekâ teknolojilerinden ve büyük veri analizinden faydalanılması mümkündür. Mevzuatımızda vakıf senedinin hazırlanmasında yapay zekânın kullanımını engelleyen herhangi bir hüküm bulunmamaktadır.

C. Vakfın Yönetiminde Yapay Zekâ Kullanımı

Yapay zekâ teknolojisinin vakfın yönetsel faaliyetlerinde kullanımını karşımıza çıkan bir diğer kullanım alanıdır. İlk olarak vakıf faaliyetlerinde yapay zekâ yazılımlarının kullanılmasının yönetim kurulunda üstleneceği idari olmayan görevler tahlil edilebilir. Şöyle ki, muhakeme yeteneği ve analitik düşünce gerektirmeyen -raporların hazırlanması, toplantı sürecine ilişkin tutanaklarının tutulması- görevlerin ifasında yapay zekâ, söz konusu işlerin insan emeği ile neticelendirilmesi ile kıyaslandığında çok daha hızlı ve doğru bir şekilde tamamlayacaktır.⁶² Ayrıca yapay zekâ, yazılıma önceki dönemlerde yüklenmiş verileri de analiz edebilecek ve geleceğe ilişkin tahminlerde bulunabilecektir. Yapay zekânın vakıf faaliyetlerinde vakfın amacının gerçekleşmesi bağlamında olumlu sonuçlar doğurması yadsınamaz bir gerçektir. Yapay zekâ vakfın kuruluş amacını gerçekleştirebilmesi için ulaşılması gereken hedef kitleyi daha iyi belirleyebilme, amaca uygun programların geliştirilmesini sağlama ve veri analizini rapor haline getirebilme hususlarında oldukça işlevsel bir araçtır. Vakfın kuruluş amacına uygun şekilde etkinliklerin ve projelerin tasarlanması için doğru ve kapsamlı veri analizi gerçekleştirilmektedir. Örneğin; tatlı su, deniz, biyoçeşitlilik, enerji, iklim, orman, tarım ve gıda olarak 6 ana alanda ve belirtilen alanlarla bağlantılı olarak eğitim, plastik gibi alanlarda da çalışmalarını sürdüren World Wildlife Fund (WWF) isimli vakıf hayvan popülasyonlarının izlenmesi ve çevresel değişikliklerin analizi için yapay zekâ kullanmaktadır. Sözü edilen vakıf kuruluş amacı doğrultusunda yapay zekâ yazılımlarının elde ettiği verilerin analizini yapmakta ve analiz sonuçlarına göre ihtiyaçları belirlemektedir.⁶³

Ayrıca yapay zekâ yazılımlarının büyük oranda objektif bir veri analizi gerçekleştirilmesi sonucunda vakıf yöneticilerinin, elde edilen sağlam temelli verilere göre karar almaları halinde stratejik bir karar mekanizması işleyebilmektedir. Dolayısıyla vakıf faaliyetlerinde rutin hale gelen birçok görev otomatik bir şekilde yapay zekâ yazılımları aracılığıyla oldukça kısa bir sürede tamamlanacak, vakıf çok daha verimli bir faaliyet alanı oluşturmuş olacaktır. Diğer bir ihtimal olarak vakfı amacının gerçekleşmesi için mevzuat ve resmi senet doğrultusunda

⁶¹ Yapay zekânın kişilik statüsüne ilişkin tartışmalar için bkz II.B Hukuki Nitelendirme.

⁶² Salih Karadeniz, 'Yapay Zekâ Sistemlerinin Şirketlerin Yönetim Kurulunda Kullanımının Avrupa Birliği Yapay Zekâ Kanunu Bağlamında Değerlendirilmesi' III. Uluslararası Bilişim ve Teknoloji Hukuku Sempozyumu, 29-30 Kasım 2024, İstanbul, Türkiye.

⁶³ Artificial Intelligence and Conservation (WWF, 11 October 2022) <<https://www.worldwildlife.org>> Erişim Tarihi: 06.12.2024.

yönetmek, vakfi temsil ve ilzam etmek gibi görevleri olan yönetim organı üyesi olabilmesi mümkün olabilir mi? Yapay zekâ bizzat vakfın karar mekanizmalarını yürütebilir mi? Çin merkezli Net Dragon Websoft isimli şirketin “Tang Yu” isimli bir yapay zekâ programını CEO olarak atamasıyla uygulamada şirketlerde yapay zekâ destekli sanal insansı robotların, karar alma süreçlerini desteklemede görevlendirilebilmesinin mümkün olduğu görülmüştür.⁶⁴ Aktarılan durum benzer şekilde bir sistemin vakıf yönetim kurulunda uygulanabilmesinin uygun olup olmadığı hususunu düşündürmektedir. Ancak yapay zekanın Türk Hukukunda kişi statüsünde kabul edilmemesi sebebiyle yönetim kurulu üyesi olması mümkün değildir. Yapay zekânın vakıf yönetim kurulu üyesi olmayıp yalnızca yönetim faaliyetlerinde “araç” olarak kullanılmasında ise herhangi bir engel bulunmamaktadır.

D. Vakfın Finansal Faaliyetlerinde Yapay Zekâ Kullanımı

Yapay zekâ teknolojileri önceki bölümde de ele alındığı üzere idari nitelikte olmayan, analitik düşünce ve muhakeme gerektirmeyen -raporların hazırlanması, toplantı sürecine ilişkin tutanaklarının tutulması- görevlerin ifasında ve vakfın idaresine ilişkin görevlerde kullanılması hızlı, verimli, az maliyetli sonuçlar meydana getirecektir. Ayrıca birçok vakıf çalışanının uzun bir sürede yapabileceği muhasebe tutulması gibi işleri hızlı ve doğru şekilde tamamlaması sebebiyle personel ihtiyacının azalması özellikle ticari işletme işletmekte olan vakıflar açısından giderlerin oldukça azalmasını sağlamaktadır.⁶⁵ Hızlı bir şekilde soru cevaplama yeteneğine sahip metin ve belge oluşturabilen ChatGPT ve izleme, yönetme, kayıt, bildirim, raporlama ve filtreleme gibi fonksiyonlar sunan WorkExaminer gibi yapay zekâ tabanlı uygulamalar vakıf faaliyetlerinde kullanıma oldukça uygundur.

E. Uygulama Örnekleri

Ülkemizde ve diğer dünya ülkeleri bağlamında vakıf faaliyetlerinde yapay zekâ kullanımı oldukça yaygınlaşmaya başlamıştır. Örneğin, mazbut vakıflar olan II. Bayezid, I. Mahmut, II. Mahmut ve Murat Paşa Vakıflarına ait olan dolayısıyla günümüzde Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün idare ve temsil ettiği Vakıf Katılım Bankası⁶⁶ faaliyetlerinde yapay zekâ yazılımlarından yararlanmaktadır. Bankadan yapılan açıklamalara göre, sektörün geleceğini şekillendiren projelere öncülük etmek amacıyla yapay zekâ destekli hizmet yönetimi sunmaktadır. Banka böylece yapay zekâ teknolojilerini müşteri odaklı çözümlerle birleştirmektedir. Ayrıca bankacılık işlemlerinde yapay zekânın güvenli kullanımını sağlamak üzere geliştirdiği proje kapsamında kişisel verileri özel güvenlik standartları çerçevesinde sınıflandırılarak korumaktadır. Nitekim yapay zekâ yazılımları ile banka müşterilerine ait verilerin gizliliği güvence altına alınırken, daha hızlı ve etkin hizmet sunulması gibi olumlu

⁶⁴ Can AI Become Your Next CEO? (Forbes, 11 January 2024) <<https://www.forbes.com>> Erişim Tarihi: 13.01.2025.

⁶⁵ Karadeniz (n 62)

⁶⁶ Vakıf Katılım ne zaman kurulmuştur? (Vakıf Katılım) <<https://www.vakifkatilim.com.tr>> Erişim Tarihi: 05.12.2024.

sonuçlar ortaya çıkmıştır.⁶⁷ Dolayısıyla bir vakfa ait işletmenin ayrı bir tüzel kişi olsa da vakıfla irtibatı bağlamında yapay zekâ teknolojisini kullanması, böylece daha yüksek kâr elde etmesi ve nihayetinde bunun vakfa gelir olarak dönmesi önemli bir avantaj olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yapay zekâ kullanımının öğrenilmesi ve yaygınlaşması için faaliyetlerini sürdüren vakıflar da bulunmaktadır. Örneğin, Türkiye Maarif Vakfı yapay zekâ alanında müfredat hazırlamış ve 2024-2025 eğitim öğretim döneminde pilot okullarda uygulamaya başlamıştır.⁶⁸ Türkiye Tasarım Vakfı, görsel sanatlarda yapay zekâ kullanımına ilişkin eğitimler vermektedir.⁶⁹ Türkiye Teknoloji Takım Vakfı, dünyanın her yerinden erişilebilecek boyutta dijital dönüşüm başlatabilmek, dil engellerini aşabilmek, bilginin aktarımını kolaylıkla sağlayabilmek ve toplumların barış içinde bir arada olmasına katkı sağlayabilmek vizyonları doğrultusunda "T3 AI Projesi"ni geliştirmişlerdir.⁷⁰

Dünyada da vakıf faaliyetlerinde yapay zekâ kullanımı sık görülmektedir. Örneğin; sağlık, eğitim ve yoksullukla mücadele alanlarında hizmet veren Bill & Melinda Gates Foundation sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi, aşı dağıtımı ve eğitim programlarının optimizasyonu için veri analizi yapmak amaçlarını gerçekleştirmek için yapay zekâ yazılımlarını kullanmaktadır.⁷¹ Eğitim ve sürdürülebilir enerji alanlarına destek amacıyla Elon Musk tarafında kurulan Musk Vakfı eğitim ve çevresel sorunların çözümünde yapay zekâyâ başvurmaktadır.⁷² Wellcome Trust ise, sağlık ve bilim alanında yapay zekâyı farklı projelerle destekleyen bir vakıftır. Söz konusu vakfın, bilimsel literatür çalışmaları, araştırmalar ve sağlıkta yapay zekâ güvenliği konusunda çalışmaları bulunmaktadır.⁷³

V. VAKIF FAALİYETLERİNDE YAPAY ZEKÂ KULLANIMI SONUCUNDA DOĞABİLECEK HUKUKA AYKIRI SONUÇLAR

Yapay zekâ yazılımlarının kullanılması diğer alanlarda olduğu gibi vakıf faaliyetlerinde de bazı zorluklara ve olumsuz durumlara yol açabilmektedir. Yapay zekâ yazılımlarının kullanılması sonucunda bireylerin mahremiyet alanları ihlal edilerek kişisel verilerinin açık rıza olmaksızın kullanılması ve paylaşılması gündeme gelebilmektedir. Ayrıca adil yargılanma, eşitlik, özel hayata saygı gibi birçok temel insan hakkını doğrudan ilgilendiren riskler söz

⁶⁷ Vakıf Katılım'a "En İyi Yapay Zekâ Dönüşüm ve Uygulama" ödülü (Anadolu Ajansı, 10 Aralık 2024) <<https://www.aa.com.tr>> Erişim Tarihi: 10.12.2024.

⁶⁸ Türkiye Maarif Vakfı Okullarında Yapay Zekâ Müfredatı Hayata Geçiriliyor (Anadolu Ajansı, 26 Aralık 2024) <<https://www.aa.com.tr>> Erişim Tarihi: 05.12.2024.

⁶⁹ Görsel Sanatlarda Yapay Zekâ Kullanımı (Türkiye Tasarım Vakfı) <<https://www.turkiyetasarimvakfi.org>> Erişim Tarihi: 05.12.2024.

⁷⁰ Dijital Dünyada Türkçe Konuşan Bir Ailen Var (T3 Vakfı) <<https://www.t3vakfi.org>> Erişim Tarihi: 05.12.2024.

⁷¹ Bill Gates'ten Yapay Zekâyâ Destek: Hastalıklara Karşı En Büyük Silah (NTV, 24 Mart 2023) <<https://www.ntv.com.tr>> The Age of AI Begun <<https://www.gatesnotes.com>> Erişim Tarihi: 05 Aralık 2024.

⁷² Philanthropic Initiatives and Global Impact of the Musk Foundation (Mount Bonnell) <<https://www.mountbonnell.info>> Erişim Tarihi: 06.12.2024.

⁷³ Artificial Intelligence in The Clinic (Wellcome, 2018) <<https://wellcome.org>> Erişim Tarihi: 06.12.2024.

konusu yazılımların kullanılması neticesinde doğabilmektedir. Yapay zekâ veri toplama, toplanan verileri işleme, verileri analiz etme ve sonuç çıkarma esasına göre çalışmaktadır. Dolayısıyla bireyler kişisel verilerinin belirtilen yazılımların hafızasına kaydedilmesi veya yalnızca kullanılması sonucunda verilerin gizliliği konusunda endişe edebilir. Bireylerin kendilerine ait olan kişisel verilerin kontrolünü kendilerinde tutma hakları olmasına karşın, yapay zekâ yazılımlarının aktif olarak çalışabilmesi için oluşturulan veri tabanlarına söz konusu kişisel verilerin yüklenmesi ile algoritmaların karmaşık ve oldukça teknik süreçler sebebiyle kişisel verilerinin kontrolünü ellerinde tutma imkânı bulunmamaktadır.⁷⁴

6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu⁷⁵ (KVKK), insan katılımı olmaksızın salt yapay zekâ yazılımları aracılığıyla alınan otomatik bireysel kararlar ile yazılımlardan elde edilen analizlere dayanarak bir insan müdahale sonucunda verilen kararlar arasında ayırım yapmamıştır. Vakıflar özelinde önceki bölümlerle açıklandığı üzere⁷⁶ yapay zekânın yönetim organı üyesi olması gibi bir statüsü olamayacağından otomatik kararlar verebilmesi mümkün değildir. Ancak yönetim kurulu üyeleri tarafından algoritmalarla desteklenmiş ve yapay zekâ analizleri sonucunda elde edilmiş verilere dayanarak kararlar alınabilir. Dolayısıyla, kişilerin medeni halleri, ekonomik durumları, ikametgâh bilgileri gibi genel nitelikli verileri işlenebilir.⁷⁷

Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından vakıf çalışanları, bursiyer vb. kişilere ait toplanan kişisel veriler “*Kurumun misyonuna uygun yardım hizmetleri vermek (burs, maaş, aynı yardımlar (gıda, vb), tedavi, vb), Kurum mülklerini kiralayan kiracılara dair işlemleri yürütmek, Kurumun denetim yetkisine verilen vakıflara dair ilgili işlemleri yürütmek, insan kaynakları süreçlerini yürütmek, Kurum ile iş ilişkisinde bulunan gerçek / tüzel kişilerle irtibat sağlamak, kurumsal iletişimi sağlamak, istatistiksel çalışmalar yapabilmek, imzalanan sözleşmeler ve protokoller neticesinde iş ve işlemleri ifa edebilmek, yasal düzenlemelerin gerektirdiği veya zorunlu kıldığı şekilde, hukuki yükümlülüklerin yerine getirilmesini sağlamak*” amaçları doğrultusunda işlenebilmektedir.⁷⁸ Ancak KVKK m 6/I uyarınca vakıf üyeliğinin özel nitelikli verilerden olup belirtilen Kanunun m 6/III hükmünde işlenmesi yasaklanmıştır.⁷⁹ Dolayısıyla kişisel verilerin veya özel nitelikli kişisel verilerin yapay zekâ teknolojileri tarafından işlenmesi sonucunda meydana gelebilecek olumsuzlukların önlenmesi önem teşkil etmektedir. Kişisel verileri işleyen yapay zekâ teknolojilerinin bireylerin temel hak ve özgürlüklerini ihlal etmemesi ve gizliliğini koruma altına alması olumsuz sonuçların yaşanmaması adına kimi tedbirlerle sağlanmalıdır. Kişisel veriler, hukuka uygun şekilde,

⁷⁴ Birtane (n 57) 258.

⁷⁵ 24.3.2016 tarih ve 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (RG 07.04.2016/29677)

⁷⁶ Bkz IV.C. Vakfın Yönetiminde Yapay Zekâ Kullanımı.

⁷⁷ Erdem Büyüksağış, ‘Yapay Zekâ Karşısında Kişisel Verilerin Korunması ve Revizyon İhtiyacı’ (2021) 18 [2] YÜHFD 529, 531.

⁷⁸ Kişisel Verilerinin Korunması (Vakıflar Genel Müdürlüğü) <<https://www.vgm.gov.tr>> Erişim Tarihi:13.01.2025.

⁷⁹ 02.03.2024 tarihli 7499 sayılı Kanun’un m 33 hükmü ile söz konusu maddede yer alan “sağlık ve cinsel hayata dair kişisel veriler ile özel nitelikli kişisel veriler” arasındaki ayırım kaldırılmıştır.

ölçülü, şeffaf şekilde kullanılmalıdır. Ayrıca kişisel veri kullanılmasındaki amacın vakfın amacına uygun şekilde belirlenmesi gerekmektedir.⁸⁰

Nitekim, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri kişisel verileri işleme tabi tutan yapay zekâ yazılımlarında esas olmalıdır. Belirtilen husus Kişisel Verileri Koruma Kurumu'nun yayımladığı “Yapay Zekâ Alanında Kişisel Verilerin Korunmasına Dair Tavsiyeler” adlı Rehber’de de ifade edilmiştir. Anılan Rehber’de, bireylerin kişisel gelişimlerine etki edebilen teknolojilere dayanan işlemlere maruz kalması halinde itiraz olanakları olması ve bireylerin, “yapay zekâ uygulamaları ile sunulan önerilerin sonucuna güvenmeme özgürlüğü” bulunduğundan söz edilmiştir. Rehber uyarınca yapay zekâ yazılımlarının, “veri koruma hukuku” bağlamında da hesap verebilirlik ilkesini etkin şekilde uygulaması gerekmektedir. Rehber’e göre “Uygulama ile etkileşime giren kişiler, kişisel veri işleme faaliyetinin gerekçeleri, kişisel verilerin işlenmesinde kullanılan yöntemlerin detayları ile muhtemel sonuçları hakkında aydınlatılmalı ve gerekli haller için etkili bir veri işleme onay mekanizması tasarlanmalıdır.”⁸¹ Dolayısıyla kişisel verilerin ve özel nitelikli kişisel verilerin vakıf faaliyetleri doğrultusunda yapay zekâ teknolojileri tarafından işlenmesi halinde özen yükümlülüğünün oldukça yüksek olduğu belirtilebilir.

Yapay zekânın vakıf faaliyetlerinde kullanımı sonucunda meydana gelebilecek riskler “eşitlik ve ayrımcılık yasağı” ilkelerini de hedef alabilmektedir. Yapay zekâ uygulamalarına yüklenen veriler ayrımcılık ve birtakım önyargılar içerebilir. Değinilen ihtimalde yapay zekânın analizleri neticesinde elde edilen sonuçlara dayanarak alınan yönetim kurulu kararları da eşitlik ilkesine ve hakkaniyete aykırı muhtemel sonuçları beraberinde getirebilir.⁸² Diğer bir ifadeyle, yapay zekâ destekli bir başvuru değerlendirme sistemi, geçmiş verilere dayalı olarak belirli etnik gruplara veya sosyoekonomik statülere sahip bireylere karşı ayrımcılık yasağını ihlal edebilir. Benzer şekilde yapay zekâ uygulamalarına yüklenen veriler neticesinde yazılım, bireylerin ikamet ettikleri semte ilişkin bilgileri değerlendirerek dahi onlar hakkında gerçeğe aykırı veya ayrımcılık içeren analizlere ulaşabilir. Vakıfların faaliyetleri bağlamında değerlendirildiğinde özellikle kamuya yararlı vakıflar açısından ulaşılan bireylerin vakıf faaliyetlerinden yararlanamaması sonucunu doğurabilir. Örneğin, bir eğitim vakfı, belirli gruplardan gelen başvuruları otomatik olarak reddedebilir.

Yapay zekâ yazılımlarından elde edilen verilerle vakfın karar alması halinde yönetim kurulu üyelerinin sorumluluğu doğabilir. Nitekim vakıf ile yönetim kurulunda bulunan kişiler arasındaki ilişkide vekâlet sözleşmesi hükümleri uygulanmaktadır. Yönetim kurulunu oluşturan kişilerin vakfa karşı hukuki sorumlulukları Türk Borçlar Kanunu m 506/II uyarınca “sadakat ve özen” borçlarına göre tespit edilecektir. Yönetim kurulundaki kişiler, görevlerinin ifasında

⁸⁰ Birtane (n 57) 259.

⁸¹ Hüseyin Can Aksoy, ‘Kişisel Verilerin Korunması Yönüyle Algoritmik Karar Verme’ (2022) 4 [2] Kişisel Verileri Koruma Dergisi 69, 82-83. Rehber için bkz Yapay Zekâ Alanında Kişisel Verilerin Korunmasına Dair Tavsiyeler <<https://www.kvkk.gov.tr>> Erişim Tarihi: 08.12.2024.

⁸² Birtane (n 57) 261.

vakfa karşı sadakat ve özen yükümlülüğü altındadır.⁸³ Dolayısıyla yapay zekâ kullanılması sonucunda yönetim kurulunun verdiği kararların meydana getirdiği zararlar bakımından - hukuki sorumluluğun diğer koşulları da mevcutsa- borca aykırı fiil yönetim kurulunu oluşturan kişilerin vakfa karşı sorumluluğunu doğuracaktır.

Yapay zekâ yazılımlarının başvuru süreçlerinde kullanımı halinde, teknolojik yeterlilikleri düşük olan bireylerin başvuru sistemine erişimini sınırlandırılabilir. Örneğin, yaşlı bireyler veya teknolojiye aşina olmayan kimseler, çevrimiçi başvuru sistemlerinde zorluk yaşayabilir.

Ülkemizde halihazırda yürürlükte olan bir yapay zekâ kanunu mevcut olmasa da 24.06.2024 tarihinde TBMM’de “Yapay Zekâ Kanun Teklifi” sunulmuştur. Kanun teklifinde güvenlik, şeffaflık, adillik, hesap verebilirlik ve gizlilik temel ilkelerine dayalı yapay zekâ kullanımının hukuki zemini hazırlanmıştır. Ayrıca yanlış ve kötü niyetli kullanımlar neticesinde vuku bulabilecek kişi hak ve özgürlüklerine yönelik olası ihlalleri önleyebilmek adına yasal bir düzenlemenin hazırlanması gerekliliği işaret edilmektedir. Teklifin gerekçesinde, yapay zekânın geliştirilmesi, kullanımı ve dağıtımına yönelik güvenli, etik ve adil standartların belirlenmesi ve uygulanmasının önemi vurgulanmaktadır. Avrupa Birliği’nin (AB) 1 Ağustos 2024 tarihinde resmen yürürlüğe girmiş olan Yapay Zekâ Tüzüğü (*Artificial Intelligence Act*) yapay zekânın düzenlenme şeklinde değişikliklere yol açmıştır. İlk kez oldukça kapsamlı bir yasal çerçeve çizen tüzük, “*AB pazarında piyasaya sürülen ve AB’de kullanılan yapay zekâ sistemlerinin*” risk temelli bir sistematik ile güvenli olmasını hedeflemektedir. Ancak anılan tüzük, Avrupa Birliği başta olmak üzere ülkemizde ve küresel çapta birçok ülkede yapay zekâ alanındaki tüm düzenlemeleri etkilemektedir.⁸⁴ Nitekim Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından 5 Eylül 2024’te yayımlanan ve 2025-2027 yıllarını kapsayan “Orta Vadeli Program”⁸⁵ mevzuatımızda AB Yapay Zekâ Tüzüğü ile paralel olacak şekilde yasal düzenlemelerin yapılacağına dikkat çekmektedir. Dolayısıyla tüzükle uyumlaştırılma süreci sonucunda ülkemizde yapay zekâ alanında kişisel verilerin korunması ve önyargının önlenmesi ile eşitliğin sağlanması başta olmak üzere birçok temel hak ve özgürlüğün koruma altına alınarak ihlalleri önleme mekanizması oluşturulması beklenmektedir.⁸⁶

SONUÇ

Yapay zekâ yazılımlarının vakıf faaliyetlerinde kullanılması halinde birçok olumlu etki ile karşılaşılmaktadır. Yapay zekâ kullanımı hızlı, verimli, az maliyetli sonuçlar meydana

⁸³ Barış Demirsatan ‘Vakıf Yönetim Organını Oluşturan Kişilerin Vakıf Tüzel Kişiliğine Karşı Hukuki Sorumluluğu’ (2024) 9 [1] İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 109, 116 Ayrıca bkz Legal Liability Issues of Artificial Intelligence and Corporate Decision Making (Universidad Externado of Columbia, 31 de enero de 2024) <<https://dernegocios.uexternado.edu.co>> Erişim Tarihi: 14.01.2025.

⁸⁴ Yavuz Akbulak, ‘Avrupa Birliği Yapay Zekâ Yasası Hakkında Bilinmesi Gerekenler’ <https://legal.com.tr/blog> Erişim Tarihi: 16.02.2025 Avrupa Birliği Yapay Zekâ Tüzüğü için bkz Access to European Union Law <<https://eur-lex.europa.eu>> Erişim Tarihi: 16.02.2025.

⁸⁵ Türkiye Cumhuriyeti Strateji ve Bütçe Başkanlığı <<https://www.sbb.gov.tr>> Erişim Tarihi: 16.02.2025.

⁸⁶ Erdem&Erdem Bilgi Bankası <<https://www.erdem-erdem.av.tr>> Erişim Tarihi: 16.02.2025.

çalışanlar desteklenmelidir. AB Yapay Zekâ Tüzüğü ile paralel şekilde yasal düzenlemeler ve yaptırımlar öngören; güvenlik, şeffaflık, adillik, hesap verebilirlik ve gizlilik temel esaslarına dayanan ayrıca temel hak ve özgürlükleri koruma olarak hak ihlallerine yol açabilecek hukuki boşluklar içermeyen bir sistem oluşturulmalıdır. Yapay zekâ uygulamalarının etik ve hukuki boyutları dikkatle ele alınmalıdır. Vakıfların ilgili organlarınca yapay zekâ kullanımında şeffaf politikalar geliştirmesi ve hak ihlallerini önlemek için gerekli önlemleri alması önem teşkil etmektedir.

KAYNAKÇA

- Akbulut P E, *Vakıf Senedinin Tamamlanması* (2. bs On İki Levha Yayınları 2022)
- Akipek J, Akıntürk T ve Ateş D, *Kişiler Hukuku* (19. bs Beta Basım Yayın 2024)
- Akgündüz A, *İslâm Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi* (3. bs Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları 2013)
- Can Aksoy H C, 'Kişisel Verilerin Korunması Yönüyle Algoritmik Karar Verme' (2022) 4 [2] *Kişisel Verileri Koruma Dergisi* 69
- Arf C, 'Makine Düşünebilir mi?' Atatürk Üniversitesi Üniversite Çalışmalarını Muhite Yayıma ve Halk Eğitimi Yayınları Konferans Serisi No. 1 (1959) 91
- Ayan M ve Ayan N, *Kişiler Hukuku* (8. bs, Seçkin Yayıncılık 2016)
- Aykul Ö, *Yeni Vakıflar Hukuku* (6. bs Seçkin Yayıncılık 2024)
- Ballar S, *Yeni Vakıflar Hukuku 2* (Der Yayınları 2020)
- Bensaid B, 'Leveraging Artificial Intelligence for Enhanced Waqf Impact' in Ömer Çınar vd. (eds) *New Generation Waqfship: (Ibn Haldun University Press 2023)*
- Birtane Ş, 'Hakime Yardımcı Yapay Zekâ' (2024) [59] TAAD 233
- Büyüksağış E 'Yapay Zekâ Karşısında Kişisel Verilerin Korunması ve Revizyon İhtiyacı' (2021) 18 [2] YÜHFD 531
- Coşkun F ve Gülleroğlu H D, 'Yapay Zekânın Tarih İçinde Gelişimi ve Eğitimde Kullanılması' (2021) 54 [3] Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi 947
- Çankaya Y, 'Yapay Zekânın İş İlişkilerine Etkileri' (Doktora, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2024)
- Çetin S, 'Yapay Zekâ ve Hukuk ile İlgili Güncel Tartışmalar' (2019) İstanbul, Ankara, İzmir Baroları Çalıştay Raporu, 50
- Demirsatan B, 'Vakıf Tüzel Kişiliği Bakımından Tescilin İyileştirici Etkisi ve MK m. 103/III Hükmünün İşlevi'(2017) [25] İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 335
- Demirsatan B, 'Vakıf Yönetim Organını Oluşturan Kişilerin Vakıf Tüzel Kişiliğine Karşı Hukuki Sorumluluğu' (2024) 9 [1] İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 109
- Doğan E, 'Dijital Çağda Yeni Bir Hukuki Kişilik Arayışı: Yapay Zekâ' (2021) [158] Türkiye Barolar Birliği Dergisi 213
- Dural M ve Öğüz T, *Türk Özel Hukuku Cilt II Kişiler Hukuku* (24. bs Filiz Kitabevi 2024)
- Erdoğan, G, 'Yapay Zekâ ve Hukukuna Genel Bir Bakış' (2021) Adalet Dergisi, 1 [66] 129
- Erkul R E, 'Yapay Zekâ ve Büyük Veri Nasıl Bir Gelecek Vadediyor?' (2021) 6 [11] TRT Akademi 192

- Güzel A, Ugan Çatalkaya D ve Heper H 'İş Hukukunun Yapay Zekâ ile Buluşması: İşverenin Algoritmik Yönetimi' (2023) 1 [Özel Sayı] Hukuk ve Adalet Eleştirel Hukuk Dergisi 25
- İkizler M ve Kurban Y, *Eski ve Yeni Vakıflar Hukuku*, (2. bs Seçkin Yayıncılık 2021)
- İşeri A, *Türk Medeni Kanununa Göre Vakıf* (A.Ü Hukuk Fakültesi Yayınları 1968)
- Kara Kılıçarslan S, 'Yapay Zekânın Hukuki Statüsü ve Hukuki Kişiliği Üzerine Tartışmalar' (2019) [2] Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi 363
- Karadeniz S, 'Yapay Zekâ Sistemlerinin Şirketlerin Yönetim Kurulunda Kullanımının Avrupa Birliği Yapay Zekâ Kanunu Bağlamında Değerlendirilmesi' III. Uluslararası Bilişim ve Teknoloji Hukuku Sempozyumu, 29-30 Kasım 2024, İstanbul, Türkiye
- Kavak Y, 'Yeni Vakıfların Kurulma ve Faaliyet İlkeleri' (2018) [184] Legal Hukuk Dergisi 1635
- Kayıhan Ş, *Kişiler Hukuku Gerçek Kişiler – Tüzel Kişiler* (Seçkin Yayıncılık 2022)
- Kaynak Balta B, 'Yapay Zekâ Ürünlerinin Hukuki Niteliği ve Fikri Eser Kavramı' (2020) 24 [3] Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 205
- Küçük E S, 'Yapay Zekâ Varlıklarının Hukuki Statüsü Üzerine Disiplinler Arası Bir Muhakeme' (2024) 6 [1] Bilişim Hukuku Dergisi 198
- Oğuzman M K, Seliçi Ö ve Oktay Özdemir S, *Kişiler Hukuku* (23. bs Filiz Kitabevi 2024)
- Öğüz T, *Türk Hukukunda Vakıf Tüzel Kişiliğinin Hukuki Esasları* (Beşir Kitabevi 2007)
- Özkan Şahin G ve Şahin Ç 'Yapay Zekalı Varlıklara Elektronik Kişilik Modeli Tanınmasına İlişkin Eurobotics Raporu ve Fikri Mülkiyet Sorunu Bağlamında Meseleye Yaklaşım' (2022) 13 [1] İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 110
- Özsunay E, *Medeni Hukukumuzda Tüzel Kişiler* (İstanbul Üniversitesi Yayınları 1982)
- Öztürk N, 'Yeni Vakıfların Amaç Kavramları Üzerine Bazı Düşünceler' (1995) [25] Vakıflar Dergisi 291
- Öztürk K ve Ergin Şahin M, 'Yapay Sinir Ağları ve Yapay Zekâ ya Genel Bir Bakış' (2018) 6 [2] Takvim-i Vekayi 25
- Polat F Ş, 'Türk Medeni Kanununa Göre Kurulan Yeni Vakıfların Kuruluşu ve İşleyişi' (Yüksek Lisans, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015)
- Sarı C, *Vakıf Hukuku* (Seçkin Yayıncılık 2023)
- Sarı F, 'Cahit Arf'ın "Makine Düşünebilir mi ve Nasıl Düşünebilir?" Adlı Makalesi Üzerine Bir Çalışma' (2021) 6 [13] TRT Akademi 812
- Solmaz Bilici M, *Türk Medeni Kanunu Mazbut Vakıflar (Örnek Mazbut Vakıf İncelemeli)* (On İki Levha Yayıncılık 2021)

- Solmaz Bilici M, ‘Donation to Waqfs in the Form of Crypto- Asset from Legal Perspective’ in Ömer Çınar vd (eds) *New Generation Waqfship: (Ibn Haldun University Press 2023)* 113
- Yenice Ceylan Ö, ‘Yapay Zekânın Hukuki Statüsünün Değerlendirilmesi’ (2024) 10 [1] Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 35
- Yılmaz A, *Yapay Zekâ* (11. bs Özkaraçan Matbaacılık 2022)
- Yılmaztekin H K, *Yapay Zekânın Eser Sahipliği*, (Adalet Yayınevi, 2021)
- Yılmaz S ve Yıldırım A, *Temel Hukuk Dizisi Medeni Hukuk – I* (4. bs Seçkin Yayıncılık 2023)

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

- Access to European Union Law <<https://eur-lex.europa.eu>>
- Airtificial Intelligence and Conservation <<https://www.worldwildlife.org>>
- Airtificial Intelligence in The Clinic <<https://wellcome.org>>
- Akbulak Yavuz, ‘Avrupa Birliği Yapay Zekâ Yasası Hakkında Bilinmesi Gerekenler’ <https://legal.com.tr/blog>
- Bill Gates’ten Yapay Zekâya Destek: Hastalıklara Karşı En Büyük Silah <<https://www.ntv.com.tr>>
- Can AI Become Your Next CEO? <<https://www.forbes.com>>
- Dijital Dünyada Türkçe Konuşan Bir Ailen Var <<https://www.t3vakfi.org/tr>>
- European Parliament Resolution With Recommendations To The Commission On Civil Law Rules On Robotics (2015/2103(INL)) (European Parliament, 16 February 2017-59(f)) <<https://www.europarl.europa.eu>>
- Erdem&Erdem Bilgi Bankası <<https://www.erdem-erdem.av.tr>>
- Görsel Sanatlarda Yapay Zekâ Kullanımı <<https://www.turkiyetasarimvakfi.org>>
- Kişisel Verilerinin Korunması <<https://www.vgm.gov.tr>>
- Legal Liability Issues of Artificial Intelligence and Corporate Decision Making <<https://dernegocios.uexternado.edu.co>>
- McCarthy J, ‘From Here To Human-Level AI, Artificial Intelligence’ (2007) 17 [18] <<https://doi.org/10.1016/j.artint.2007.10.009>>
- Mijwel M M, ‘History of Airtificial Intelligence’ (2015) 3 <<https://www.researchgate.net>>
- Philanthropic Initiatives and Global Impact of the Musk Foundation <<https://www.mountbonnell.info>>
- Say C, ‘Yapay Zekâ ve Hukuk’ 2018 <<https://sarkac.org>>
- The Age of AI Begun <<https://www.gatesnotes.com>>

Turing Alan M, 'Computing Machinery and Intelligence - Mind a Quarterly Review of Psychology and Philosophy' (1950) <<https://academic.oup.com>>

Türk Dil Kurumu Sözlükleri <https://sozluk.gov.tr/>>

Türkiye Maarif Vakfı Okullarında Yapay Zekâ Müfredatı Hayata Geçiriliyor
<<https://www.aa.com.tr/>>

Türkiye Cumhuriyeti Strateji ve Bütçe Başkanlığı <<https://www.sbb.gov.tr>>

Vakıf Katılım'a "En İyi Yapay Zekâ Dönüşüm ve Uygulama" ödülü <<https://www.aa.com.tr/> >

Vakıf Katılım Ne Zaman Kurulmuştur? <<https://www.vakifkatilim.com.tr>>

Yapay Zekâ Alanında Kişisel Verilerin Korunmasına Dair Tavsiyeler
<<https://www.kvkk.gov.tr> >